

ЈОВАН НАКИЋЕНОВИЋ И ЊЕГОВО ДЈЕЛО

Личност Накићеновића и његов рад били су чест предмет пажње његових савременика и каснијих историчара. То омогућава да се све сабере у један омањи рад и опише у цјелини његово живљење, службовање, политичко дјеловање и писано стваралаштво. Значај свега тога је толики да он то и заслужује.

Јован Накићеновић је рођен 1845. године у селу Кути, близу Херцег-Новога, у роду који је давао свештенике, па је и он требао то да буде по жељи мајке, како је записао његов први, досад и једини, биограф, изијесни Тр.¹ Рано је остао без оца, па се мајка старала о његовом одгоју и школовању. Послије основне школе учио је гимназију у Задру и завршио је „с лијеним успјехом“, нећиче поменути биограф. Затим је пошао у Сремске Карловце са групом другова из Далмације и ту изучио богословију. Стекао је утлеу код својих другова и карловачких грађана њепотом, стаситишћу, благом парави и лијеним говором — јужним нарјечјем. За вријеме љетних одмора путовао је по Угарској и тако стицао нова сазнања. Учествовао је и на омладинским скупуштницама Уједињене српске омладине.

По завршетку богословије 1870. године вратио се у Боку и оженио се са Софијом, кћерком капетана Божа Магковића. Херцегновска општина изабрала га је за свога тајника (биљежника) и то му је била једина служба до пензионисања.

Изабран је 1879. за посланика у Далматинском сабору и на његовим сједницама је иступао више пута говорима и упитима о разним питањима, о чему ће још бити ријечи у библиографији. Један је од покретача и сарадника задарског „Српског листа“ и оснивача Српске народне странке на Приморју. Годишњама је биран и за предсједника Српске читаонице у Херцег-Новом.

¹ Тр.: Јован Накићеновић, тајник општине херцегновске, Браник, Н. Сад, XX/1904, бр. 9, стр. 2—3. — Тр. би могао бити др Владимир Тројановић, тала љекар у Рисуу.

У браку је имао двије кћери. Једна се удала за његовог живота за капетана Ника Јанковића.

Тешко је оболио па је добио пензију, али је убрзо послвије тога умро 8. (21) децембра 1903. године.

Историчар Коста Милутиновић нашао је молбу од 17. априла 1866. којом група задарских гимназиста тражи одобрење Устава за лист „Првјенац“, чији је први број издала још 7. децембра 1865. године. Потписници су Лазар Томановић (1845—1932), бак 5. разр. гимназије, Јово Накићеновић, бак шестог разреда, Ристо Ковачић, бак 6. разр. гимназије и други. Послије повратка у Херцег-Нови, Накићеновић се обраћа писмом Главном одбору Уједињене омладине српске 3. маја 1871. године. У писму нуди сарадњу на ширењу омладинске штампе и послао је пријевод за „Омладински календар“. Одбор је прихватио понуду и Накићеновић је постао други стуб омладинског покрета у Боки, поред Риста Милића, пише Милутиновић. Он је постао и дописник листа „Застава“. Заузимао се (писмо Милетићу 3. новембра 1872) да се помогне некој сирочали чији су очеви погинули у бокељском устанку 1869—1870.² Са групом посланика поднио је 15. јула 1880. интерпелацију у којој се критикује забрана растурања „Заставе“ на тлу Далмације због њеног садржаја.

Историчар др Раде Петровић пише да су новски Накићеновићи и остали трговци из разних мјеста Далмације били истакнуте присталице Народне странке Далмације и да се Ј. Накићеновић још 1872. залагао за увођење пароброда мјесто једрењака, како не би пропала бокељска и остала приморска трговина. Он се противио, са групом посланика, избору Миха Клајића. Најзад, тврди Петровић, да је Накићеновић, са Л. Томановићем и другима, постао поборник ширења српске књиге, традиција, обичаја, језика и националне мисли у својој средини.³

Према писању у „Дневнику“ Косте Грујића и коментаторским подацима Петка Луковића уз садржај „Дневника“, Ј. Накићеновић је био члан одбора за помоћ херцеговачким устаницима. Одбор је дјеловао у Херцег-Новом са знањем и сагласношћу аустријских власти. Разлози те сагласности показали су се у одлукама берлинског конгреса 13. јуна — 13. јула 1878. о предаји Босне и Херцеговине на управу бечким властодршцима. Накићеновић и остали чланови одбора доста су радили и за рачун и корист црногорских властодржаца и тако вршили своју родољубиву дужност. Имали су неприлика са разним добровољцима, међу којима је био и К. Грујић, који су радије шетали

² К. Милутиновић: Војводина и Далмација 1760—1914, Н. Сад, 1973, стр. 90—91, 100—101, 142, 305.

³ Р. Петровић: Национално питање у Далмацији у XIX стољећу, Сарајево, 1968, стр. 26, 37—38, 287, 356.

по Херцег-Новом о трошку одбора, него да се излажу ратничким опасностима по Херцеговини.²

Иако све ово не освјетљава потпуно његову јавну дјелатност, ипак освјетљава улогу и значај Накићеновића у тешким и славним годинама наше прошлости. О томе у неколико казују и његови доноси поменутих мјестовима.

Јован Накићеновић је оставио трајан спомен и са своја два већа историјска рада у којима је описао доба, живот и рад војвода Луке Вукаловића и Богдана Зимоњића. У вријеме објављивања тих расправа, и доста година касније, били су то једини извори података и описи једнога херојског доба и више славних учесника у њему, уз главне јунаке. Вукаловићев животопис био је чак толико смилећ да је накнадно штампан још два пута са по неколико ријечи предговора издавача. Уредништво библиотеке „Наш живот“ у Никшићу издало је ову расправу 1931, а ново издање, са предговором Јована С. Ратковића, појавило се 1970, у Требињу, скоро један вијек посланије објављивања у „Летопису Матице српске“ 1874. године. Ово најбоље свједочи о вриједности садржаја и о пишчевом падахнућу и одличном познавању чињеница о Вукаловићу. Овим радом користио се у пуној мјери Владимир Ђоровић за своју расправу „Лука Вукаловић“ (Београд, 1923), али она заостаје садржајно за Накићеновићевом, упркос неких доуна. Разлог је што је од њеног садржаја Ђоровић направио пропагандни памфлет у духу политике краља Александра посланије 1918. године.

Др Бранко Павићевић, као и П. Луковић, користио се подацима из оба Накићеновића рада, а дао је и обиље нових података о времену Вукаловића. Но, неправедно је поступио када је потцијенио податак Накићеновића да је Гајо (погрешно — Дајо) Мирковић из Бањана посјекао генерала Салих-пашу, а прецијенио новинарски податак да је то учинио бањански војвода Јован Баћовић.³ Накићеновић је био у бољој могућности да саопшти тачне податке, а његови радови казују и да је то чинио одговорније него дописник „Српског дневника“ из Мостара, јуна 1862. године. Ово је утолико необичније што је партизанском ратнику Павићевићу одлично познато како се тешко долази до тачних и сигурних података у ратним околностима и непосредно посланије њих. Сем тога, због показаног јунаштва и по указаној прилици, Гајо Мирковић је добио четни барјак и у тој части временом га је замијенио син Стеван. Гајо Мирковић

² Коста Грујић: Дневник из Херцеговачког устанка, 6. VIII — 16. X 1875. Предговор и коментар мајор Петко Луковић. Војни музеј ЈНА, Београд, 1956, стр. 59, 60, 111, 112, 135.

³ Бранко Павићевић: Црна Гора у рату 1862. године, Београд, 1963, стр. 306, а код Ј. Накићеновића: Лука Вукаловић, стр. 37 (о Г. Мирковићу). Видјети код Б. Павићевића, стр. 578. за остало коришћење дјела Ј. Н.

је био носилац ордена (са Шулом Марковим — Миљанићем, официром), који се лијели по један на батаљонским скуповима послје црногорско-турског рата 1876—1878. године. Два је добио само Бањански батаљон (колико је познато) одлуком кнеза Николе да се награде два по избору једнака јунака у том батаљону.

У вези са Накићеновићевим радом о Зимонићу, како га он назива, мада касније уобичајено да се пише Зимонић, навешћу податак који указује како је он могао да дође до генералских података рода Зимонић и осталих података. Осим тога, ово извлачи из заборавља једну Херцеговањанку. У питању је новинарска вијест „Српкиња доктор хемије“, која је објављена у новосадском „Бранику“ августа 1898. године, убрзо послје завршетка студије доктора Милице Јакшић. У њој се саопштава да је Милица, кћи покојног Алексе Јакшића, угледног херцеговачког устаника, рођена у Новоме, а „унука војводе Богдана Зимонића“, свршила студије на Универзитету у Женеви и да је положила докторат хемије. Долаје се да је и прва „из ових крајева“ са факултетском наобразбом. Може се претпоставити да је сам Накићеновић писац ове вијести, која указује и на то да је он непосредно од Б. Зимонића могао да добије податке.

Прегледао сам садржај оба (и једина) годишта „Српског омладинског календара“ (за 1872, Н. Сад 1871, и за 1873, Београд 1872) и у њима нема пријевода Ј. Накићеновића о којем он пише, по Милутиновићу.

Из садржаја писма Ј. Накићеновића др Светозару Милетићу сазнаје се да је сарађивао у „Застави“ од почетка устанка 1875, да тражи хонорар за ту сарађу, ако је могуће, јер „Тајник сам општине Ерцег-Новске са годишњом плаћом од фор. 800, а треба живјети“.⁶

У томе листу стварно има неколико дописа из Херцег-Новога, али су неки без икаквог потписа, а уз неке су Ј. или Н., како ће се изнијети у библиографији.

Новосадски лист „Застава“ почиње да прати збивања устаничка са чланком „Херцеговачка побуна“, писаним по цетињском „Гласу Црногорца“, који је објављен у броју 79. за 1875. годину. Наставља даље редовно и решосно из броја у број током 1875, 1876, 1877. да пише о њој у рубрикама: „Дописи“, „Српски устанак у Турској“, „Преглед новина“ (или штампе), па у чланцима разног садржаја, као што су уводници, коментари и други. Са Цетиња се јавља дописима неки М. Д., из Котора аноним („?“), можда А. Томановић, који је у то вријеме

⁶ Рукописно одељење Матице српске, Н. Сад, бр. 29.927. — Писмо је дјелимично, без датума, али је морало бити написано прије осуде и затварања Светозара Милетића јуна 1876.

живио тамо, а био од раније познат као сарадник овог листа. Налази се у тим садржајима доста података која су коришћени или могу да се користе за историјске расправе и студије, али има их и таквих чији су подаци погрешни, па зато представљају неистине. Примјера ради наводим из једног „Прегледа новина“ (1875, бр. 96, стр. 4) шта је писано и шта је нетачно. Позивајући се на лист „Исток“, пише који су све прваци („вође“) устаника у предјелима (племенима) Херцеговине. Међу њима набраја из Бањана: Глишо Миљанић, Ставица и Благоје Копривица, из Рудина (билећких) Максим Бачевић, Зеко Огњеновић, Видак Копривица, Радивоје Алексић, Раде Бабић. Чињенично стање је другачије. Мјесто Глишо, исправно је Пајо-Гишпан Миљанић (1835—1889), који је још 1862. постављен од кнеза Николе за племенског капетана на мјесто свога погинулог стрица Борђија-Бока Миљанића, Бањанина. Пајо је имао и звање сердара, као и стриц му. За Бачевића исправно је Баћовић (од Баћо), како се они и називају, а често се пише и Баћевић. Он је био бањански војвода. Поменути Зеко Огњеновић и Видак Копривица били су бањански прваци, а не рудински. Голијски сердар Дука Канкаран погрешно се назива Лука. У једном другом чланку погрешно пише Детко, мјесто Петко Пејов Ераковић. Има још сличних грешака у разним дописима и чланцима, па их се треба чувати приликом коришћења.

Имајући у виду наведено писмо Ј. Накићеновића Милетићу о сарадњи, сматрам да су његови сви дописи чији је наслов „Ерцег-Нови“ (1875, 1876), без обзира што нема других података (Ј., Н., које сматрам неспорним), који би указивали на његово ауторство. У првом допису из јула 1875. јавља да је основан „Добротворни одбор“ у саставу: „Борбе кнез Војновић, којета П. Луковић прогласи грофом, др Милан Јовановић (доцнији Морски), Јевто Гојковић и Јово Накићеновић“. У садржају се тражи скупљање и достављање помоћи за устанике. Из каснијих дописа сазнаје се да је лекар Јовановић лијечио неке „устанке“, како стално пише, рањенике и болеснике, а који су допремани у Херцег-Нови. Пише и о другим збивањима, али са пуно опрезности. Наглашава да је нешто чуо, или се то препричава, или се проноси такав глас. Најзад, служба му није дозвољавала да се креће по устаничким маневарским подручјима и сазнаје податке.

У Рисну је августа 1875. основан „Добротворни одбор“ у саставу: Алексије Беловић, поп Стеван Перазић, Константин Ивелић, Лука Огњеновић и капетан Андрија Јов. Бурковић.⁷

На Цетињу је основан „Одбор за херцеговачке страдалнике“ са предједником митрополитом Иларионом Рогановићем и

⁷ Један Ришњанин: У Рисну на велики госпођиндан, Застава, Н. Сал, 1875, бр. 102, стр. 3.

секретаром Шпиром Ковачевићем, главним школским надзорником у то вријеме.⁸ И овај Одбор позивао је на помоћ и њено достављање на Цетиње. Он је у „Гласу Црногорца“ објавио податке о хиљадама избјеглица херцеговачких и васојевачких у разне крајеве Црне Горе, а „Застава“ је то прештампао.⁹

У Војводини је основан одбор за прикупљање и слање помоћи на челу са Корнелијем Јовановићем, братом pjesника Змаја, који је често у „Застави“ објављивао податке „Добровољни прилози по мјестима“, са именима приложника и о износу појединачних и збирних прилога. Из тих података се види да су се Војвођани масовно одазвали из свих ондашњих градских насеља (укључујући Сегедин и Темишвар) и готово свих села, па из доста мјеста Славоније.

Календар „Орао“ за 1875. објавио је чланак са подацима о неким вођама устана (Напомена: хрватски издајници 1941—1945. злоупотребили су овај часни назив), који је касније објављен и у „Застави“ (1875, бр. 157). У њему, на примјер, има неких података о Петру-Песку Павловићу које досад нигдје друго пијесам нашао.

Накићеновић је мало сарађивао у листовима „Застава“ и „Српски лист“. У првом случају су, сем већ поменутих, разлози што се у Суторини убрзо појавио добровољац Стеван Чутурило (С. Ч. Д.) и одатле слао дописе. У Дубровник је дошло више дописника страних листова (чешких, аустријских, италијанских, енглеских) и њихове садржаје користи „Застава“, поред садржаја „Гласа Црногорца“ и неких руских листова. Од јуна до зиме 1876. борави на устаничком и црногорском маневарском простору и бојиштима „Заставин“ дописник Арсо Пајевић и шаље опширне дописе. Касније је објавио и књигу „Из Црне Горе и Херцеговине“ (1891), драгоцен извор података о многим догађајима и личностима. Што се тиче „Српског листа“, Накићеновић се у њему јавља својим посланичким иступањима 1880—1882. године. Вјероватно су његови, и ја му их приписујем, и неколико дописа о почетку револуције и буна у Кривошијама и Херцеговини 1881. и 1882. године, како ће се видјети још у библиографији. Прије њега и стално касније, онет се јављају дописници из Дубровника, Котора, страних листова и неких српских листова са тла Аустро-Угарске. Тиме престаје потреба да он пише. Осим њега, извјесни Ам. објавио је неколико дописа из Херцег-Новог о неким збивањима.

Све оvdје саопштено јасно казује о значају Ј. Накићеновића и оправдава потребу да се ово објелодани.

⁸ Српском народу и његовим пријатељима — Одбор за херцеговачке страдалице, Застава, 1875, бр. 120, стр. 3.

⁹ Извјештај Одбора на Цетиње, Застава, 1875, бр. 143, 5 (17) новембра, стр. 2. — М. Д. Цетиње, Застава, 1877, бр. 21. — Уз остало, више о боловању и смрти 27. јануара у Херцег-Новом Шпире Ковачевића, секретара цетињског Одбора.

БИБЛИОГРАФИЈА

Посебна дјела:

- Лука Вукаловић херцеговачки велики војвода, Асептис Матише српске, Н. Сад, 1874, књ. 146, стр. 402—416. — Посебна издања:
— Лука Вукаловић херцеговачки велики војвода, Никшић, 1931, 44.
— Лука Вукаловић херцеговачки велики војвода, Требиње, 1970, стр. 44.
- Поријекло Зимоњића породице и поп Богдан Зимоњић војвода гатачки. Сабрао Јово Накшениновић, секретар општине Е. повске, у Новом Саду, издање штампарије Арса Пајевића, 1878, стр. 43.

Застава, Н. Сад:

- Дописи — Ерцег Нови, 29 (17) јула. — 1875, бр. 87, стр. 3.
У допису пише о установљењу добротворног одбора и његовом саставу.
- Ерцег-Нови 9. август. — 1875, бр. 97, стр. 3.
Видјети, по добијеном писму, о борбама усташа око Требиња и о искрцавању турских појачања у Класку.
- Ерцег-Нови, 12 августа. — 1875, бр. 99, стр. 3.
Допис о турском поразу у Зупцима, устанком заузећу Корита код Требиња, а не код Вилеше, и о бјекству турске посаде из Суторше.
- Ерцег-Нови 8 новембра. — 1875, бр. 149, с. 2.
Допис о боравку србијанског политичара Филипа Христића у Херцег-Новом и о његовој посјети болесном Мишу Лубибратићу.
- (Л.) Ерцег-Нови 15 новембра. — 1875, бр. 159, с. 3.
Допис о причањима поводом боравка Ф. Христића на Цетињу, о издијечењу М. Лубибратића и огорчењу усташа на Србију због мировања.
- Максим Бачевић војвода бањански. — 1876, бр. 12, стр. 1.
Допис о његовој погипији и пријеносу тијела Дубровник — Херцег-Нови — Рисан за Грахово.
- (Н.) Ерцег-Нови 27. фебруара. — 1876, бр. 38, с. 1.
допис о пребацивању устаника из околине Требиња у Голију и о боју на Равном 23. фебруара.
- Ерцег-Нови 18. марта. — 1876, бр. 48, 3.
Допис о дипломатском подухвату вицеконзула Вука Врчешића и других код устаника.
- Ерцег-Нови 21. априла. — 1876, бр. 60, с. 1.
Допис о боју на Пресјеси (Галија) са војском Муктар-паше и о покрету устаничке војске око Требиња.
- (Ј.) Ерцег-Нови 15. јуна. — 1876, бр. 96, стр. 2.
Допис о пригорским припремама за рат (гомилање оружја и остало).
- Ерцег-Нови 17 марта. — 1877, бр. 46, с. 1.
Допис о несташници средстава за помоћ и тражи се њихово прикупљање. Описује и тешко стање избјеглих калуђера Теодосија Бабића из Косијерсва и А. Гаћине из Дужи.

СРПСКИ ЛИСТ, гласило за српске интересе на Приморју, ЗАДАР:

- Интереснација заступника Накшениновића о градњи цесте од Ерцег-Новога до Котора и Рисна. — 1880, бр. 24, стр. 3.
Образложење и питање зашто је прекинута градња пута од Каме-нара према Котору и Рисну.

- Интерпелација Владиноу повјеренику са стране заступника Ј. Кулишића и дружинс. — 1880, бр. 26, стр. 3.
У тој дружини је и Ј. Накићеновић, Указује се на бијелу становништва Браике и околине и тражи се предузимање одговарајућих мјера.
- Упит на ц. к. земљску владу. — 1880, бр. 28, стр. 1.
Упутни су га Владимир Симић, Ј. Накићеновић и други поводом забране растурања у Далмацији листа *Застава*, чији је уредник др Милан Борбенић.
- Далматински сабор. — 1881, бр. 34, додатак.
Изјаве Ј. Накићеновића у саборској расправи и полемици.
- Упит Јова Накићеновића на владиног повјереника у сједници Сабора 1. септембра о. г. ради болнице у котару Которском. — 1881, бр. 35, с. 1.
Тражи поправљање стања.
- Ерцегнови, 28. децембра. — 1882, бр. 1, 5 (17) јануар, стр. 3.
Допис о пемирима и прогону жандарма са терена Кривошија.
- Ерцег-Нови 11. јануар. — 1882, бр. 1, стр. 3—4.
Допис о буну у Кривошијама и Крушевцима и одласку двије чете ловца на Мокрине и Камено.
- Ерцег Нови, 3 (15) јануар. — 1882, бр. 2, с. 4.
Допис о узбуну коју је изазвао пијани војник безразложним пуцањем, о пријетњи генерала Чикона и Јовановића, намјесника, присијелог из Задра, да ће град тући топовима ако буде пемира. Вијести о буну у Зупцима и Крушевцима.
- Ерцегнови, 9. јануар. — 1882, пр. 3, стр. 3.
Допис о вијестима да устаници воде жестоке борбе око Билеће и о доласку бродом регименте (пука) војске у Нови и у друга мјеста Боке Которске. — Став кнеза Николе, чију вјештину у политици хвали дописник.

Summary

JOVAN NAKICENOVIC AND HIS WORK

Novak R. MILJANIC

He was born in the village Kutj near Herceg-Novi in 1845. Up to 1871 he attended elementary school, then the eight grades of the secondary school of Zadar and graduated at the orthodox seminary of Sremski Karlovci. Soon he was appointed the secretary of the Community of Herceg-Novi and remained at that position for thirty years when he retired because of poor health. He died in the same town on 8th (21st) December 1903. He was married and had two daughters. From 1879 he was a representative in the Dalmatian Assembly in Zadar.

As a representative he was known for his efforts to improve the welfare of Dalmatia. He sent his contributions to the paper »Zastava« of Novi Sad in 1875, 1876 and 1877 about various events in the uprising in Herzegovina in those years. He also wrote articles for »Srpski list« in Zadar in 1881 and 1882 about the uprising in Krivošije and Herzegovina. He published two treatises on the leaders of the uprising in Herzegovina Luka Vukalović and Bogdan Zimonić, which are still important as the sources of information about those important events and personalities of the revolutionary days in 1857 and 1862 that is from 1875 to 1878 in Herzegovina.